

БОГУМИЛ ХРАБАК

ПОСЛОВНА БИОГРАФИЈА ДУБРОВАЧКОГ ПЕСНИКА ИЛИЈЕ ЦРИЈЕВИЋА

Песници и данас тешко могу обезбедити своју животну егзистенцију песмама; они обично живе од каквог производног рада, па чак и таквог који нема везе са литературом и културом. У прошлости, кад су класне разлике биле уочљивије, песник је обично био свештеник, професор, канцелар, а било је витезова војника који су љубавним песмама уздизали своју изабраницу. У трговачким средиштима могли су се бавити прометом добара.

О познатом дубровачком песнику Илији Лампр. Цријевићу дуго се није знало довољно података да би се разумео његов живот, мада је он боравио у граду који је, као ретко који, сачувао своју архивску баштину. Први је чувени бечки професор Константин Јиречек дао нешто података из Дубровачког архива о нашем песнику, говорећи о песнику Шишку Менчетићу (1897), а две године потом тај је приказ био знатно потпунији. Ипак, ни Јеречек није ишао за подацима из његовог пословног живота, сматрајући их тривијалним, него се, уз мали изузетак, држао само основне серије Дубровачког архива, књига Већа умољених, и, разуме се, тестаментa. Овде је круг свакодневних вести о песнику знатно проширен управо из пословних серија архива. Од осталих аутора, значајније биографске податке објавио је Петар Колендић, но, на жалост, само о његовом песничком крунисању у Риму.

Илија Лампр. Цријевић рођен је у Дубровнику 1463. године. Школе је учио најпре у родном месту а затим у Ферари, чувеном жаришту хуманиста. Највероватније је на школовање у Италију пошао тек 1480—81. године. У Ферари се брзо истакао у песништву. Кад је (24. августа 1482) мантовански господар Федерико I Гонцага молио да му из Фераре пошаљу извештај број надгробних песама, да би једну од њих могао одати као епитаф за гроб своје жене, са универзитета су већ

15. октобра послали тражене стихове; том приликом послали су и три епитафа Илије Цријевића.

Нешто касније (20. новембра 1482) Ферара је пала у руке Млечана а ратне операције у околини града продужиле су се и дубоко у 1483. годину. Због тога је Цријевић напустио Ферару и вратио се у свој Дубровник. Убрзо по повратку, сигурно због неке тучњаве, песник и његов млађи брат Паскоје добили су по два месеца затвора. Казну су издржавали у лето 1483, кад им је због предстојеће бербе грожђа Велико веће дозволило да могу у току скупљања плодова бити на слободи. По издржаној казни, средином новембра 1483, у некој новој тучњави Илијин брат Паскоје је тешко рањен. Децембра 1483. песник је још био у завичају, јер је тада уведен у Велико вијеће.¹

Цријевић је кренуо у Рим у децембру 1483. или најкасније првих дана 1484. Ту се одмах снашао, стекао велики број познаника и пријатеља, међу којима се налазила и Фулвија, кћи познатог латинисте и хуманисте Јулија Помпонија Лета, ролом из Калабрије (+1497). На такмичењу у прављењу стихова, поред једног старог мајстора стихова, Тосканца, победио је млади Илија, због чега је већ 21. априла 1484. окруњен песничким лаворовим венцем. Ту је примио и латинизирано име Елиус Лампридиус Червинус.² У свему овоме изгледа да му је помогла Фулвија преко свог оца. Од 24 сачуване песме Цријевића из тога времена у 13 помиње се та девојка.³ Смерни свештеник Ф. Рачки је нашао да је Цријевић верио Флавију (не Фулвију), али да је због јесење грознице није могао испросити. Те јесење грознице су га спадале сваке године, јер му римски зрак није пријао.⁴

Илијина породица, мада угледна међу племићима града под Срђем, није спала у богатије. Довољно је забележити да је Илијина сестра Јелуша донела свом мужу само мизан од 1600 перпера (480 дуката) и нешто накита.⁵ Тада се, међутим,

¹ П. Колендић, Крунисање Илије Цријевића у академији Помпонија Лета, Зборник радова Института за проучавање књижевности САНУ, књ. I, Београд 1951, 65—68. — Раније се сматрало да је Илија као 13-годишњи дечак одведен на школовање у Рим. То је мишљење најпре изнео Ф. Рачки (Из дјела Е. Л. Цријевића, Дубровчанина, Старије ЈАЗУ IV, Загреб 1872, 156); чак је претпоставио да га је у вечни град одвео његов ујак Стијепо Замања, кад је као Републичин посланик ишао на папску курију. Ту тврдњу је без провере прихватио К. Јиречек (*Der gadusanische Dichter Šiško Menčetić*, Archiv für slavische Philologie, V. XIX, Berlin 1897, 46).

² Исто, 68—73. — Рачки и по њему К. Јиречек узимали су да је Илија овенчан лаворовим венцем не 1484. него 1485.

³ Di. Körbler, *Iz mladih dana triju humanista Dubrovčana 15 vijeka*, Rad JAZU 206, Zagreb 1915, 229.

⁴ Ф. Рачки, н.л., 161 и 162.

⁵ Хисторијски архив у Дубровнику (у даљем тексту: HAD), *Liber dotium VIII*, 60 од 10. VI 1477.

дубровачка општина борила против мираза грађанки који су прелазили 1000 дуката. Ова околност можда је посредно утицала да се Илија никад у већој мери није могао посветити трговини или поморству, а његов старији брат је и умро на путу у Турску, у Једрену.

И Рачки и Јиречек веровали су да се Илија вратио у Дубровник нешто пре 1490. године. Сад се зна да се у матичном граду налазио већ априла 1487. Кад су двојица дубровачких патриција пошла као поклисари угарском краљу Матији Корвину (21. маја 1487), Илија је у њихову част саставио песму на латинском језику.⁶ Изгледа да је учинио неки нови преступ, те је на седници дубровачког сената (3. децембра 1488) донесена одлука да му се упути писмени позив да се сутрадан после ручка лично представи сенату; казна за неодазивање позиву одмерена је на три месеца затвора, а за неприхваћени предлог на годину дана.⁷ Тада умире насилном смрћу његов брат Паскоје; у вези са том смрћу сенат је помиловао Марина То. Добрића, „окривљеног у том случају“.⁸ У лето, умро му је у Једрену старији брат Тројан; његовој деци Илија је постао један од тјтора.⁹

Јануара 1490. Илија се почео оријентисати ка пословном животу. Тада му је, уосталом, већ било 27 година и био је ожењен Павлом Бурђевић.¹⁰ Хтео је тада да за 500 дуката купи неку лађу која је припадала његовом рођаку Влаху Цријевићу. Како није имао довољно новца, обратио се сенату да му узајми поменуту своту; влада је припремила предлог у горњем смислу, али га је Велико вијеће (са 18 према 12 гласова) одбило.¹¹ Из те године забележена је и његова „верба илирика“, која је можда означавала какву његову псовку.¹² Свакако није реч о песми на народном језику, јер је познато да је Илија Цријевић војевао против словенског језика у поезији, верујући да су Дубровчани потомци римских колониста.¹³ Можда се песник почео упућивати у послове годину дана раније, јер је новембра 1489. један Гучетић платио за њега у Анкони сто дуката Анкоњанину Бартоломеу С. Бенизију, као депозит. Како није тај новац враћен, Гучетић га је пријавио суду.¹⁴

Година 1491. обележена је у архивалијама као година туђакања и излажења пред суд Илије Цријевића. Своју поро-

⁶ S. Škunca, Aelius Lampridius Cervinus, poeta Raguseus (saec. XV), Rome 1971, 89.

⁷ HAD, Cons. rog. XXV, 285' од 3. XII 1488.

⁸ Исто, XXVI, 21' од 2. IV 1489.

⁹ HAD, Cons. min. XXIV, 278 (12. VIII 1493), 293 (24. X 1493).

¹⁰ Dj. Körbler, n.n., 232.

¹¹ HAD, Cons. rog. XXVI, 76' од 30. I 1490.

¹² HAD, Cons. min. XXIV, 25' од 15. XI 1490.

¹³ K. Jireček, n.n., 47.

¹⁴ HAD, Mob. ord. XII, 49' at од 22. V 1490.

дичну кућу продао је 16. октобра 1488. за хиљаду перпера.¹⁵ Део те своте 1491. тражила су четворица других Цријевића који нису били непосредни Илијини рођаци. Марину Иванову и Ивану Франову оспорили су право на удео Орсат и Петар Иванов, позивајући се на некакав нотарски акт од 26. новембра 1430. године. Против захтева ових рођака морао се покренути и сам Илија и тужити их суду.¹⁶ Дванаестог августа, са још четворицом Цријевића, појавио се на суду, позивајући се на некакав акт о трговачком друштву њихових предака још из септембра 1362. године. Та аргументација није била довољна, те је суд 26. августа донео одлуку да Илија са поменутом четворицом Цријевића буде затворен у каштелу, док се не обави исплата по судском решењу. У међувремену, тужио је купца куће, Јунија Паск. Соркочевиха, тражећи исплату преосталих 184 дуката.¹⁷ Илија је добио спор против рођака Петра Ивановог, на које се решење овај жалио. Сенаторима најпре судско решење није било јасно, а затим су га прогласили правоваљаним.¹⁸ Та свађа у патрицијском роду Цријевића је нашег песника свакако упутила и у историју односа и међусобних права појединих грана рода.

Ова породична распра није била једина због које је Илија Цријевић те 1491. морао да трља главу. Године 1487. купио је један посед на Лопуду од Прибисава Радулиновог, али за њега није дао погођену новчану вредност.¹⁹ Случај је решен тек 3. августа 1493. једном песниковом изјавом да ће почев од те године сваке године давати по 30 перпера малолетној внуци Прибисављевој Катарини до њене удаје, да јој се сакупи за мираз. Правни основ такве обавезе је конципиран као да то песник чини „из самилости“.²⁰ У овако опасну обавезу песник је ушао проценом да ће се наочита девојка лако и брзо удати и да он неће морати дуго да плаћа.

Илија се није судио само због некретнина које је продавао и куповао. Славан и подржаван већ у сасвим младим годинама, он је према одређеним личностима своје средине почео заузимати агресиван став. О неправедним, недостојним и сластијским увредама које је нанео Луки Алојз. Бурђевићу, назвавши његову супругу недостојним именом, расправљало је Веће умољених 16. новембра 1491. Мањина од седам сенатора (према већини од 30 присутних) настојала је да се случај преда редовном кривичном суду и да се ствар не распреда у највишем патрицијском органу власти. Такав захтев као да је говорио да је у Илијиним увредама могло бити и зрно истине.

¹⁵ HAD, Vend. canc. XXVII, 131 od 16. X 1488.

¹⁶ HAD, Sent. canc. L, 95—5' i 166'—67'.

¹⁷ Исто, 192—2', 194'.

¹⁸ HAD, Cons. rog. XXVI, 208' od 20. X 1491.

¹⁹ HAD, Vend. sanc. XXVI, 208; XXVIII, 161; Sent. canc. L, 207.

²⁰ HAD, Div. not. LXXIII, 1 od 3. VIII 1493; K. Jireček, n.n., 48—9.

Међутим, како је претила опасност да се нешто из племићких кругова открије у редовном и јавном судском поступку, већина је Илију, без посебних саслушања и процеса, означила кривим и осудила на шест месеци затвора у једној од три старе ћелије, с тим да буде стално закључан; за тај предлог гласала су 23 сенатора, а 18 је тражило тамновање од четири месеца. Чак је био предлог да буде гурнут у тамницу још истога дана, уз дво-струку изгласану казну ако би покушао да изврда улазак у затворске зидове. Но, ту се показао трезвени дух сенатора који, ипак, нису одобравали репресалије, па је одлучено да се улазак у ћелију одложи за сутрадан, уз двоструку казну ако би покушао да то одложи.²¹

Цријевићеви пријатељи нису, међутим, мировали. Никола Д. Бенеша изврѐао је чувара тамница Влаха Кривалдија и за то је (12. децембра) зарадио, опет у самом Већу умољених, два месеца затвора, поред оног што су му одредиле редовне судије кривичних предмета. Поменути Кривалди жалио се том приликом и на Цријевића као кажњеника. Готото половина сенатора настојала је да се расправа о новој песниковој кривици одложи, но тесна већина (20:19 гласова) је отпочела расправу. Илија је поново означен кривим, али је нова казна била само вербална. Том приликом донесена је начелна одредба да се онај који вређа чувара тамнице у његовој службеној дужности кажњава са месец дана затвора и та би се увреда доказивала само исказом једног сведока.²² Нови месец дана затвора Илија је, ипак, избегао, захваљујући пре свега пријатељима. Уосталом, била је зима и песнику је било довољно и шест месеци да се охлади од жарке жеље да вређа своју околину.

Илији Цријевићу је тешко пало зимско тамновање, те се обратио Већу умољених, молећи аболицију после једног проведеног месеца у подрумима доњим. На сенатској седници 20. децембра 25 сенатора подржало је предлог да се ствар изнесе пред Велико веће које је једино могло да донесе ослобађајућу одлуку.²³ Како је Велико веће примило предмет није познато. Тек, Илија је и даље тамновао. Због тога се крајем фебруара 1492. поново обратио сенаторима и преко њих властели да стекне милост. На сенатској седници 1. марта 37 сенатора прихватило је да се молба проследи Великом већу, док су четворица и даље остали тврдокорни.²⁴ Овога пута Цријевић је добио „милост“ и пролеће је провео на слободи.

Није се, међутим, могао ослободити своје агресивности. Од њега је у првој декади августа 1492. побегла служавка Драгана, те је обнародована уобичајена казна онима који би одбеглој

²¹ HAD, Cons. rog. XXVI, 219—19' од 16. XI 1491.

²² Исто, 227—7' од 12. XII 1491.

²³ Исто, 230 од 20. XII 1491.

²⁴ Исто, 245 од 1. III 1492.

помогли да се склони.²⁵ Кад је реч о младим племићима газдама таквих служавки (Илији је тада било 29 година), обично се ту радило о покушајима силовања због којих су служавке бежале.

Песник Илија Цријевић се још 1490. године почео бавити примањем робе под залог. Они којима је хитно затребао новац заложили би неку драгоцену ствар за смањену цену с тим да заложени предмет откупе у одређеном року; ако то не би учинили, били би јавном обзнаном преко канцелара позвани, а затим да би се приступило продаји на јавној дражби. То заложништво доносило је више добити него трговина, али је реч била о малим свотама па и о малим зарадама. Посао у сваком случају није захтевао никакво трговачко знање и ангажовање, а ризика готово да и није било. Била је то нека врста рентног пословања. На Илијину молбу средином јуна 1490. једном дубровачком подстригивачу представљене су три количине александријске сирове свиле у једној кутији, што је било заложено за десет дуката.²⁶

Почетком јула 1492. ушао је у прави пословни живот трговачког града. Шестог јула узео је на пловидбу за Сиракузу (Сицилија) једног Лопубанина, патруна каравеле од 75 кола носивости, да на Сицилију пренесе тамо доста тражено дрво (по свој прилици сењско). Утовар је требало да буде у дубровачкој луци. У Сиракузи је бродар имао да прими нови терет, те да са њим доплови у Дубровник. Превознина за оба правца била је доста висока — 155 дуката,²⁷ што би значило да Илија још није био довољно упознат са приликама у дубровачком бродарству.

Првих дана октобра исте године узео је под закуп половину магацина који се налазио под станом Андрије Ник. Цријевића, његовог рођака. Илији је дозвољено да изабере половину просторије коју жели, а његов рођак је изјавио да је већ примио исплату кирије за наредне три године. Исти Андрија дао је на поменуто време Илији у закуп и своју кућу са вртом која се налазила на Данчама; цена није означена, али је речено да је и ту закупнину за три године већ примио.²⁸ Такав закуп представљао је изузетак, јер само изнимно је уговаран на три године, а исплата никад није давана три године унапред. Овде није саопштена цена, што се иначе увек чинило у пословним актима. Има се утисак да су старији припадници патрицијског рода Цријевића личним жртвама настојали да немирног рођака што чвршће вежу за половине и „територијализују“,

²⁵ HAD, Div. canc. LXXXIX, 4 od 11. VIII 1492; K. Jireček, n.n., 48.

²⁶ HAD, Div. canc. LXXXIX, 120' od 16. VI 1490.

²⁷ HAD, Div. not. LXXII, 178—8' od 6. VII 1492.

²⁸ HAD, Div. canc. LXXXIX, 32 od 5. X 1492; K. Jireček, Šiško Menčetić, Archiv XIX, 48.

јер, изгледа да му није била нарочито завидна основна егзистенција.

Илија се рано почео задуживати. Од једног Сараке, архи-презвитера и каноника дубровачке катедрале, примио је на зајам 200 дуката. Време за отплату (вероватно година дана) је истекло маја 1493, те се песник једном изјавом у општинској канцеларији обавезао да ће тај новац исплатити Руску и Николи П. Сарака до 15. јануара следеће године. Облигација је састављена 11. јануара 1491.годи не.²⁹

Почетком марта 1493. за свог пуномоћника означио је Паладина Мар. Гучетића. Овај је у његово име упутио једном другом Гучетићу вино и другу трговачку робу по Илијином рачуну, која се налазила на каравели једног Лопуђанина која је дошла са Сицилије.³⁰ Дакле, песник се пословно повезао са великим средоземним острвом, шаљући робу јадранског приморја за производе овог острва. Појава пуномоћника у његовом трговању била је значајна, јер сам Илија није имао ни потребног искуства ни траженог афинитета. Није само јасно шта је пуномоћник радио у Дубровнику, јер би се таква врста пословних услуга примењивала у местима у којима није боравио трговац. Петог новембра 1493. песник Цријевић је уговорио са власником једне которске марцилијане од 15 кола носивости да са једног дубровачког брода који се налазио у лопудској луци прими 30 бурди вина и разнесе га и прода по разним местима Далмације, све до Венеције. За награду Которанин би по свршеном послу примио по 12 дуката месечно за пловидбу и продају.³¹ Ваљда је и то вино било сицилијанско.

Онда кад је изгледало да је почео да постаје човек од послова као сви његови суграђани, опет је стављена на дневни ред сенатске седнице једна пресуда Цријевићу. Од патриција Јакова Пал. Гундулића примио је на име зајма два плувијала (мисно одело) мљетског самостана од велура. После је то мисно одело послао на Сицилију и без икакве претходне презентације, како се радило у случају залога, продао. По одредбама католичке цркве сакрална одећа није се смела заложити а камоли излагати продаје ради, па је због тога био осуђен да плати 70 дуката и јавно укорен.³² Рани прелазак на давање позајмица за предмете у залогу показује неспремност песника за стварно вођење трговине и стицање веће зараде, али уз ризик и склоност ка пословима који су били слични ренти. Ту склоност показује и један архивски запис из следећих месеци. Илија је, наиме, од једног Пуџића примио десет перпера на име

²⁹ HAD, Div. canc. LXXXIX, 126' од 30. V 1493.

³⁰ HAD, Div. not. LXXIII, 45 од 23. X 1493; K. Jireček, Šiško Menčetić, Archiv XIX, 49.

³¹ HAD, Div. not. LXXIII, 57' од 5. XI 1493; K. Jireček, Šiško Menčetić, Archiv XIX, 49.

³² HAD, Cons. rog. XXVII, 79 од 23. XI 1493.

кирије за становање у кући каноника Руска Сараке, који му је уступио наплату те закупнине.³³ Овде се свакако ради о томе да је за мањи износ од десет перпера попу дао аванс а после је, уз увећану камату, наплатио његово потраживање. Ипак, неку готовину морао је имати кад је с њом манипулисао уместо да се бави набавкама и препродајом робе.

Цријевићево појављивање на суду током 1494. и 1495. године такође се везује за његову зеленашку делатност. Кад је суд једну парницу решио у корист Новљанина Мартина Павловића, Илија је апеловао на Мало веће и добио позитивну пресуду.³⁴ Крајем 1494. тужио је једног бојадисара тканина тражећи 120 дуката по једној облигацији састављеној 3. маја 1493. Чак је и Илијина супруга Паула била од њега овлашћена да се појављује на суду тражећи судске егзекуције. Илија и Паула су тако тражили да се принудно наплати од попа Руска Ник. Сараке 183 дуката на име ризика за један јавни акт написан 11. јануара 1491, а који је гласио на 222 дуката, што је Илија за попу платио Петру Јак. Лукаревићу.³⁵

Нешто пре тога, 1493. године, у Једрену му је умро старији брат Тројан. Као један од тјутора изабран је Илија.³⁶ У то време у Дубровнику су била још тројица Цријевића који су се звали Илија, али у уобичајеној форми (Хелиас) а не у латинизираној (Хелиус). То су били: Илија Матин (+1486), Илија Андријин (+1482) и Илија Николин (1493. кастелан Сокола).³⁷

Године 1494. песник Илија Цријевић је исказао и своје политичко држање према Турцима, односно према хришћанским силама. Кад је (25. јануара) Алфонс II, после смрти свога оца, ступио на престо, француски владар Шарл VIII спремао се да му отме државу. Цријевић је тада саставио песму бранећи Алфонсово право на италијанско краљевство. Исти пријатељски однос показао је и према Алфонсовим наследницима. Када се, међутим, Шарл VIII показао спремним да пређе на Балканско полуострво и зарати против Турака зарад ослобођења покорених хришћана, песник Цријевић је променио однос према Французима.³⁸

Његово трговање заустављено је на неко време крајем јула 1495, кад је изабран за каштелана Стона. Боему који је

³³ HAD, Div. not. LXXIII, 113 od 28. I 1494; K. Jireček, Šiško Menčetić, Archiv XIX, 49.

³⁴ HAD, Cons. min. XXV, 37' od 14. IV 1494.

³⁵ HAD, Sent. canc. LIII, 251) (12 XII 1494); LIV, 224'—5 (21. VIII 1495).

³⁶ HAD, Div. not. LXXIII, 143' (10. III 1494), 151' (4. VIII 1494, кућа покојног Тројана Цријевића у закупу); K. Jireček, Šiško Menčetić, Archiv XIX, 49.

³⁷ K. Jireček, Beiträge zur ragusanischen Literaturgeschichte, Archiv für slavische Philologie XXI, Berlin 1899, 442.

³⁸ F. Rački, n.n., 168, 173; K. Jireček, Šiško Menčetić, Archiv XIX, 47—8.

још као сасвим млад доживео славу и уживање у светској метрополи као што је тада био Рим свакако се није могло свидети животарење у малој приморској тврђави. Због тога је, без сумње на своју иницијативу, замењен једним племићем Бүнићем под изговором да је оболео.³⁹ Остало је да се врати у родни град и настави са зеленашењем, користећи као капитал женин мираз, јер друго новца у већем износу није имао.

Од краја јануара до почетка јула 1496. пет је пута излазио пред дубровачке судије кривичних предмета. Цесионар његових обвезница Петар Јак. Лукаревић тражио је од једног Илијиног дужника и његовог јемца 258 дуката по задужници од априла 1493. Сам Илија је тражио судску наплату облигације од 5. октобра 1492. на 23 дуката од Силвестра Мар. Замање. Није се одрекао ни своте од пет дуката што му је остала дужна нека удовица актом од маја 1493. Франо Раф. Гучетић није наплатио обвезницу од 11. маја 1493. на 70 дуката, те је и он тужен суду. Једна парница 11. јула је прекинута већ на самом почетку, вероватно зато што је странка вратила дуг, не желећи да буде јавно осуђена.⁴⁰

Иако Илијино каштеланство 1495. није доведено до краја, ипак је увидео лагодност живота на општинским јаслама. Јавну службу су обично примали сиромашни племићи или, изузетно, као у случају Илије Цријевића, неспособни за праву трговину. Јула 1496. Цријевић је први пут предложен у сенату за ректора школе, али није добио потребну већину сенаторских гласова, јер је за нову номинацију имао 13 до 39 гласова присутних већника.⁴¹ Пола године касније, кад је предлог у истом самоуправном телу поновљен, песник је добио 25 до 39 гласова. Ипак, изабран је само на шест месеци и са годишњом платом од 250 перпера; поред тога, наглашено је да не може бити изабран и у какву другу општинску службу. Предлог мањине био је да се прими на целу годину.⁴² Тачно пола године касније продужено му је ректорство.⁴³

Током јануара и фебруара пријавио је суду своја ситна потраживања (6, 25, 23 1/2 дуката) од дубровачких патриција, према позајмицама датим у годинама 1490—1493.⁴⁴ Овакво зеленашење није било довољно професионално, него полуаматерско, јер није водио рачуна о зарадама својих будућих дужника. Претпоследњег дана 1497. регистрована је облигација на 25 дуката, односно 21 и по (уз наплату затезне камате од 10⁰/о),

³⁹ HAD, Cons. rog. XXVII, 218 od 19. X 1495; K. Jireček, Beiträge, 443. — Првих дана новембра још није стигао у Дубровник (HAD, Div. not. LXXV, 130 od 5. XI 1495).

⁴⁰ HAD, Sent. canc. LV, 77' 17', 28', 39'—40, 124'—5.

⁴¹ HAD, Consrog. XXVII, 271 od 26. VII 1496.

⁴² HAD, Cons. rog. XXVIII, 13' od 18. II 1497; K. Jireček, Šiško Menčetić, Archiv XIX, 48.

⁴³ HAD, Cons. rog. XXVIII, 47 od 12. VIII 1497.

⁴⁴ HAD, Mob. ord. XV, 41' 41, 17' at, 24 at.

једног Рабљанина који је живео у Сењу. Како му Рабљанин није био под руком, Илија је потегао јемца дужниковог.⁴⁵

Маја 1498. извео је пред суд и своју снаху, удову преминулог брата Тројана; тужио ју је због неизвршавања двеју пресуда око братовљеве оставштине које је добио и зато што је омогућила да Паладин М. Гучетић секвеструје његове пословне хартије.⁴⁶

Биран је за ректора школе са шестомесечним мандатом: 13. фебруара 1498, 16. фебруара 1499, 6. августа 1499, 15. фебруара 1500, 7. августа 1500, 6. фебруара 1501, 12. фебруара 1502. године.⁴⁷

Деведесетих година начинио је занимљиву новчану трансакцију. Познатом дубровачком градитељу и инжењеру Паскоју Милићевићу, родом из Стона, позајмио је 400 дуката, којим је изградио млинове у Дубровачкој Ријеци (Омбли) и обавио послове у стонској солани. Како му је касније био потребан новац, своја је права продао Паладину Мар. Гучетићу. Кад је Милићевић постао инсолвентан, његова су добра продата да се намире кредити. Маја 1499. од те продаје је извучено 200 дуката за песника, односно Гучетића, стекао је и право Милићевића да од уреда соли сваке од наредних десет година добије по 20 дуката.⁴⁸

О непрекинutoј зеленашкој активности песника Илије Цријевића сведочи више докумената код случајева код којих је исплата доспела 1501—2. године, а позајмице нису на уговорен начин ликвидирале. Најпре је Јаков Пал. Гундулић тужио Илију због 27 перпера а потом Илија њега као јемца мљетског опата Бернарда за 28 и по дуката (као остатак бескаматне позајмице, тзв. аптај, на 150 дуката из 1491. године).⁴⁹ Приликом наплате неисплаћених дугова Илија је долазио у сукоб и са општинским органима који су обављали дражбу; тужио је, на пример, телала што је без његове дозволе изложио продаји неки залог Јакова Крист. Земање као и због неке сребрине (седам крстића и 30 сребрних дугмади).⁵⁰ Његова потраживања марта 1501. износила су 60 перпера за закуп велике куће Јунија Паск. Соркочевића, на што је имао права по „Књизи продаја“ још од 1488. године, кад је Илија Соркочевићу пролао своју кућу. Та новчана ставка требало је да буде последњи отплатни ануитет за ту кућу.⁵¹ У Конавлима, на месту зва-

⁴⁵ HAD, Div. canc. XCIIb, 46 od 30. XII 1498=1497.

⁴⁶ HAD, Sent. canc. LVII, 99—9' (9. V 1498) LIV, 231 (12. XII 1494); Div. canc. XCIIa, 161 od 5. II 1498.

⁴⁷ HAD, Cons. rog. XXVIII, 72', 124, 154' 188' 224' 256'; XXIX, 31'; K. Jireček, Beiträge, 444.

⁴⁸ HAD, Cons. rog. XXVIII, 142' od 28. V 1499.

⁴⁹ HAD, Sent. canc. LXI, 78', 157'.

⁵⁰ Исто, 119 од 6. X 1501.

⁵¹ HAD, Div. canc. XCV, 53' od 28. III 1501; Vend. canc. XXVII, 131'—2.

ном Ластва Армачића, песник је имао неки обрадиви терен у склопу ранијих „децена“, заједно с неким другим сувласницима: располагао је са три и по удела, Мато Ив. Гундулић је имао три кварте а остали власници су били неки пучани.⁵² Вероватно је и ово власништво настало као последица песникове продаје породичне властелске земље. Деветнаестог јула 1501. на две обвезнице дао је једном обућару 57 дуката; због отежане исплате направљен је нови уговор средином јануара 1502, а крајем исте године дуг је ликвидирао.⁵³ Имао је даље право на 25 перпера од опата Бернарда (са Мљета), на основу кирије за кућу коју су користила два брата, синови Николе Вл. Рањине; исплату на дан св. Михаила примио је на себе опат.⁵⁴ Није био милостив према својим дужницима и није дуго чекао са наплатама, него је отварао секвестре над имовином (обично покретном) својих комитената. Тако је Франу Мартиновом секвестрирао новац који је овај имао да прими од Антуна Николиног, а који се (новац) налазио у рукама Амброзија М. Гучетића. Франо је узалуд протестовао на суду.⁵⁵ Песник Цријевић ће и на крају свог живота бити мајстор да свој новац држи у туђим рукама, како би га избавио од сличних секвестара. Једно друго узапћење имовине затражио је за ствари које су се налазиле у његовим рукама, а за потраживања које је могао потегнути по једној судској пресуди Ивану, сину Паладина Гундулића.⁵⁶ Због једног новчаног писма (чија је вредност износила 40 дуката) спорио се са Паладином Гундулићем, с којим је иначе имао имовинских односа, те су средином новембра споразумно изабрали арбитере да спор реше мимо јавног суда.⁵⁷

Преузимао је и код дубровачке општине извесне послове који су доносиле рентне приходе. Заједно са Паладином Мар. Гундулићем закупио је царину на вино у Жупи за 1497. годину, као и на млинове у Омбли за дуг Паскоја Милићевића. После тога су ортаци дошли до несугласица па је Паладин тужио песника и лобио судску пресуду на 420 дуката. Тај новац је Илија Цријевић исплатио Паладиновом сину Марину, после чега су обе стране (6. фебруара 1500) дале изјаву о поравнању и крају пословања.⁵⁸

Првих дана августа 1502. потврђен је избор двојице ректора школе — магистар Данијел из Парме (без означеног рока) и Илија Цријевић на шест месеци.⁵⁹ Фебруара 1503. нај-

⁵² HAD, Div. not. LXXXI, 174 od 20. VIII 1502.

⁵³ Исто, 43 од 14. I 1502.

⁵⁴ HAD, Div. not. LXXXII, 24 od 8. XI 1502.

⁵⁵ HAD, Mob. ord. XVII, 60' at od 30. III 1502.

⁵⁶ HAD, Div. canc. XCV, 70' (5. V 1501); Sent. canc. LXI, 79 (4. V 1501).

⁵⁷ HAD, Div. not. LXXXII, 27' od 16. XI 1502.

⁵⁸ HAD, Div. not. LXXXIX, 99—9' od 6. II 1500.

⁵⁹ HAD, Cons. rog. XXIX, 72 (2. VIII 1502), 72' (6. VIII 1502).

прије је сенат (са 19 према 17 гласова) одбио да му продужи наставничку службу, али при поновном гласању, пет дана касније, ипак је прошао (са 28 према 12 гласова); од раније уговорне плате откинуто му је пет перпера.⁶⁰ Накнадно изношење на седници и обрт при гласању треба тумачити агитовањем његовим и његових пријатеља у сенаторским домовима, што би значило да је извештан углед ипак уживао. Двадесет четвртог августа 1503. ректору Данијелу је потврђен избор за следећу годину а Цријевићу опет само на пола године; док је први глатко прошао (26:7), Илија се опет једва провукао (17:16 гласова).⁶¹ Приликом реизбора 17. фебруара 1504. са гласањем је прошао нешто боље (22:18).⁶² Првог августа контракт је продужен школском ректору Данијелу из Парме али не и Илији Цријевићу. Он је на дневни ред поново дошао 13. фебруара и тада је опет прошао (са 20 негативних гласова).⁶³ Онда је седмицу дана вођена снажна агитовка песникових пријатеља, па је 20. августа не само прошао него је изабран узорном већином (25:9:2 гласа); изабран је на годину а не на пола године. Потом је нешто забрљао због чега је за дуже време уклоњен из просвете. Одлука није била дуго на снази јер је, захваљујући пријатељима, поново 3. октобра 1504. изабран за ректора школе на годину дана, али са одбитком даљих пет перпера од плате.⁶⁴

Неке одлуке о ректору школе донесене 7. децембра 1504. и 14. јануара 1505. стављене су ван снаге новим гласањем, кад је одлучено да се ректор доведе у Дубровник.⁶⁵ Решење се, изгледа, није односило на Цријевића него на првог ректора, Данијела Елариненса из Парме. Двадесет седмог фебруара 1505. решено је у сенату да се Данијел доведе на дужност нотара или канцелара општине, опет на годину дана, а 1. марта је предвиђено да се један Италијан доведе за ректора уместо Данијела, с тим да му се плаћа 400 перпера годишње и 30 перпера на име закупнине куће.⁶⁶ Та плата била је готово двоструко већа него Цријевићева. Изгледа да је и Данијел најавио отказ на службу због мале плате, те је примио боље плаћено место канцелара.

У раздобљу 1502—1505. Цријевић се није активно бавио трговином, изгледа ни зеленашењем, него је мање-више наплаћивао старе дугове. Новембра 1502. опет се пред судом повела реч о два плуввијала које је заложиио Јаков Пал. Гундулић за 25 перпера, а Цријевић је сматрао да им је вредност 26 дуката,

⁶⁰ Исто, 113 и 113' од 16. и 21. II 1503.

⁶¹ Исто, 157 од 24. VIII 1503.

⁶² Исто, 186' од 17. II 1504.

⁶³ Исто, 242' (1. VIII 1504), 248 (13. VIII 1504).

⁶⁴ Исто, 252 (20. VIII 1504), 258' (20. IX 1504), 261' (3. X 1504).

⁶⁵ HAD, Cons. rog. XXIX, 288 (7. XII 1504); XXX, 6 (14. I 1505).

⁶⁶ HAD, Cons. rog. XXX, 17 (27. II 1505), 18' (1. III 1505).

те се радило о повраћају односно накнади 18 и по дуката.⁶⁷ Почетком августа 1503. Петар Менчетић, такође „поета лауреатус“, обнародовао је да се презентује шест златних прстенова и два сребрна крста, што је Илија zaloжио код свог друга за 20 дуката, а што је дато Марину Рањини; Илија је Марину требало да исплати тај новац да би добио свој накит.⁶⁸ У споразуму који је банкротирани Циван Радиловић начинио са својих седам веровника у погледу годишњих анuitета отплате дугова помиње се и Илија Цријевић као један од поверилаца за 16 дуката.⁶⁹ Цријевић се и у то време бавио продајом вина. Неку сасвим малу количину уступио је крчмарици Урсули, која је водила фирму са једним гостионичарем и Илијиним покојним братом Тројаном; секвестар је јула 1503. наметнут због своте од 31 гроша,⁷⁰ што је пре био неки хир него вођење

Поменути трогодишњи период изгледа да је у Илијином животу представљао и време разбистрице и лудости. У својој кући приређивао је песничке игре и весела («*scolam sive ludum teretarium*»), у чему су учествовали и његови млађи пријатељи. То је сметало околини, те је на жалбу Драгоја Гучетића песник дао писмену изјаву да се слично „учење“ више неће у тој кући приређивати.⁷¹ Можда је хтео да подржава свог некадашњег учитеља у Риму, Помпонија Лету.

Последњи годишњи уговор о ректорству од 3. октобра 1504. Цријевић није испунио на редовној дужности. Изгледа да је у пролеће 1505. променио занимање, па је постао кастелан тврђаве Сокола. Но ни ту није могао да се одржи без прављења прекршаја и испала. Деветог августа 1505. расправљало се у сенату о процесу Малог већа против Илије као кастелана. Тад је означен кривим (31:8 гласова). Закачио га је 408. капитул „Зелене књиге“, али је уз најтешњу већину гласова (20:19) избегао да по тим одредбама буде кажњен. Ипак, му је за пет година ускраћена свака служба или јавна корист од општине, и то на основу пресуде што је као заповелник фортификације у тврђаву доводио жене. Од војника каштела Цивана Петројевића тражена је заклетва да о томе неће причати, а и Илија је био задржан у служби док га од ове не ослободи сенат.⁷² Већ 24. новембра 1505. обратио се Већу умољених да

⁶⁷ HAD, *Mob. ord.* XVII, 182' od 19. XI 1502.

⁶⁸ HAD, *Div. canc.* XCVII, od 2. VIII 1503.

⁶⁹ HAD, *Cons. rog.* XXIX, 175' od 16 XII 1503.

⁷⁰ HAD, *Div. canc.* XCVI, 204' od 18. VII 1503.

ПОСЛОВА.

⁷¹ HAD, *Div. canc.* XCVI, 88 od 12. X 1502.

⁷² HAD, *Cons. rog.* XXX, 73' и 74 од 9. VIII 1505. — Солитан бечки професор К. Лирчек дозволио је могућност да су жене које је Цријевић као кастелан увео у тврђаву биле његова супруга и ћеркица (Beiträge, 445). Овде треба приметити да у могуће процене треба увести ренесансног човека а не мислити главом срећеног бечког професора већ у годинама.

његову молбу о помиловању упути Великом већу; сенатори су то, међутим (са 23 према 16 гласова), одбили да учине.⁷³

Већ првих дана новембра 1505. бавио се ситним новчарским пословима да се прехрани. Преузимао је ненаплаћене дугове других поверилаца као какав приватни егзекутор, те је досађивао дужницима не би ли платили дуг и тако њему дали могућност да наплати предвиђену провизију. На пример, на молбу Илије као цесионера Антуна Н. Прибисалића, наређено је Цвјетку Владојевићу и удовици покојног Марина Бољојевића да у року од три дана удовоље својим обавезама у вези с плаћањем закупнине на кућу коју су држали.⁷⁴ Средином маја 1506. тужио је једног племића за неисплаћена 34 дуката, по акту од 9. октобра 1497. године. Одмах затим преко судије је захтевао од Бурђа Јемачевића да му исплати девет дуката, јер му је на пијаци продао један сандук шећера по цени која је погођена пред сведоцима.⁷⁵ С друге стране, новембра 1505. регистрована је и неисплаћена обвезница песника на 20 дуката, што је требало да намири Марину Н. Вл. Рањини.⁷⁶ И Јаков Пал. Гундулић, средином јуна наредне године, преко суда је тражио да му Цријевић плати 95 перпера, по облигацији од 2. марта 1506. године.⁷⁷ Средином јануара 1507. показао је на суду ненаплаћена потраживања од свега шест дуката, према обвезници Саракина Берн. Бунића од 18. децембра 1504. године.⁷⁸

У јесен 1506. постао је житарски трговац. Осигурао је 200 дуката и послао их бродом којим је управљао Михо Стијепов са Лопуда а који је ишао у Грчку по пшеницу за Илију и за друге трговце; осигурање је преузето по стопи од 6%.⁷⁹ На броду је служило 25 чланова посаде, могао је да понесе 3000 старих зрневља, пловио је у Патраски залив, а песников новац претворен је у 11.700 акчи (тј. по 58 и по акчи за дубровачки рачунски дукат).⁸⁰ Михо Паскојев такође је својим бродом пловио за Цријевића и Мату Ив. Кабогу у Патраски залив да им донесе пшенице; Илији је набавио 543 стара, а Мати нешто преко 120. Патриције су, међутим, биле штедливе при исплати уговорног навла (превознине), који је износио шест гроша од стара, па је ствар 12. марта 1506. била на суду и Илија је свој део возарине платио четири дана касније.⁸¹

⁷³ HAD, Cons. rog. XXX, 102 од 24. XI 1505.

⁷⁴ HAD, Div. canc. XCVIII, 126 од 5. XI 1505. — Ствар је ипак изашла пред суд: Sent, canc. LXVI, 71' од 30. XI 1505).

⁷⁵ HAD, Mob. ord. XX, 68' at i 84' at.

⁷⁶ HAD, Div. canc. XCVIII, 125 од 3. XI 1505. — Исплата је објављена 20. XII 1505.

⁷⁷ HAD, Sent. canc. LXVII, 135' од 17. VI 1506.

⁷⁸ HAD, Sent. canc. LXVIII, 7 од 13. I 1507.

⁷⁹ HAD, Div. not. LXXXVI, 28—8' од 7. XII 1506.

⁸⁰ Исто, 18'—9' од 7. XII 1506.

⁸¹ HAD, Sent. canc. LXVIII, 56—6' од 12. III 1507. — Цријевићев си-

Одмах после ове судске расправе због неког новог неисплаћеног дуга морао је да се уклони из родног града да га повериоци не би стрпали у затвор. Како је о празнику Духова те године у Дубровнику слављен неки јубилеј, дужницима је дат привремени опроштај од дугова из претходне године, тј. могли су без законских последица доћи у Дубровник на свечаност. Међу дужницима налазио се и Илија Цријевић, једини „доминус“, тј. учени властелин. Међутим, Илија и још четири дужника нису добили ниједан позитиван глас, те се нису могли користити поменутом повластицом да обиђу породицу и сврше какав посао.⁸²

Са својим кредиторима нагодио се следећих месеци, тако да се средином августа 1507. сигурно поново налазио у Дубровнику. Тада је од свог рођака Јакова Цријевића, приора самостана Светог Андрије на пучини, купио једну барку која је имала два сидра и другу потребну опрему; цена је износила само 15 дуката, што је Јаков одмах примио. Приликом продаје испод цене (што би могло да значи и као помагаче недовољно срећеног рођака) Илија није титулисан као песник.⁸³ Нестални Илија није дуго био власник упола поклоњене броднице, јер се није озбиљно бавио ни трговачким а камоли поморским пословима. Осам месеци доцније ту је барку (која се у то време налазила у Стону) продао Луки Русковићу са Лопуда за 45 дуката, тј. за трипут већу вредност од оне коју је дао рођак.⁸⁴

Крајем 1507. један Лопуђанин именован је Илију (опет без песничког атрибута) за свог пуномоћника, давши му ограничено овлашћење да га брани на суду; овлашћење је повучено 30. маја наредне године.⁸⁵ Те године обављао је и дужност општинског правобраниоца. Највећу част коју је Цријевић лаживо у Дубровнику било је достојанство сенатора, за коју је дужност изабран 20. априла 1509. године.⁸⁶

У време кад је уновчио упола поклоњени бродић, Илија је саопштио једном мохану да је приспео рок да преда пет дуката и 12 гроша како би откупио неку заложену хаљину.⁸⁷ Марта те године двапут је излазио пред суд, а августа трипут. Најпре је тужен као цесионар калуђера Ивана Радовановића јер је наметнуо секвестар за само шест дуката. Сам Илија тужио је стараоце заоставштине једног Лопуђанина и покојникову удовицу. Један Бунић изведен је на суд за само седам дуката и 26

новац Марин Тројанов био је много иницијативнији у трговању од свог стрица; он је, на пример, у Александрију извезао хартију из Фабријана, бели анконски сапун и дрвто (Div. not. LXXXVII 176—6' од 31. X 1508).

⁸² HAD, Cons. rog. XXX, 234 од 12. V 1507.

⁸³ HAD, Div. sanc. XCIX, 201 од 14. VIII 1507.

⁸⁴ HAD, Div. sanc. C, 134' од 20. IV 1508 (са песничким атрибутом).

⁸⁵ HAD, Proc. not. Xb, 105 од 8. XII 1507.

⁸⁶ K. Jireček, Beiträge, 446.

⁸⁷ HAD, Div. sanc. C, 134 од 17. IV 1508.

гроша. Рускета Павлов са Лопуда имао је да му исплати 50 дуката. Један други Бүнић остао је при исплати дужан 14 дуката, али је и то одмах ишло пред судије. Сви ти дүгови били су скорашњи, тј. из 1507. године.⁸⁸

Прибирање новца било је потребно Илији Цријевићу како би ушао у послове око куповине вина, за коју је трговачку браншу једино показивао склоности. Средином октобра 1508. један Бүнић испоручио му је 60 квинкви црвеног вина са свог имања; он је то био дужан Илији по једној пресуди на осам дуката; вино се налазило код једног крчмара а у сүтерену куће неког Гүчетића.⁸⁹ Један други властелин, Никола Ва. Менчетић, испоручио му је месец дана касније 180 квинкви вина у три бачве које су се налазиле на старању једног другог крчмара у подруму Николине куће.⁹⁰ То вино било је намењено продаји а не за личну употребу. Племићу Марину Бүчинићу дао је знатнију своту од 257 дуката да би му овај набавио квалитетно вино грчке лозе малвасију и требијано; то се вино налазило испод Мариновог стана, код општинског фамула и Илији је испоручено 1. марта 1509.⁹¹

Током друге половине 1509. године појављивао се пред правном службом општине у двострукој влози — као дужник и као поверилац. Поменути Марин Бүчинић био му је веровник па је преко суда тражио наплату 600 перпера, према обезници. Илија је, међутим, пре тога од Јакова Крист. Замање преко суда покренуо своја потраживања у износу од 71 дуката и 20 гроша (по једном акту од 23. октобра 1508).⁹² Априла исте године једном свом дужнику, Павлу Лук. Русковићу, омогућио је да дође у Дубровник, без обзира на дужничке обавезе према њему.⁹³ Октобра 1509. купио је кућу у Дубровнику од племића Стијепа Сил. Бенеше и један и по карата галеона којим је управљао Лопућанин Иванче (Јоанито) Антунов. Следеће године преузео је пола карата истог галеона од Деметра Мат. Рањине.⁹⁴ Свласници тог брода били су још шест племића и један пучанин. Брод је имао носивост од 500 стара жита и налазио се у дерутном стању, те су сопственици морали да предузму генералну оправку. Илија који је изгледа имао највише власничког удела био је дужан да осигура ноћно стражарење брода.⁹⁵

⁸⁸ HAD, Sent. canc. LXIX, 115 (1. III 1508), 156' (27. III 1508), 308 (27. IV 1508); LXX, 23' (17. VIII 1508), 69' (25. X 1508).

⁸⁹ HAD, Div. not. LXXXVII, 175 od 14. X 1508.

⁹⁰ Исто, 179' од 15. XI 1508.

⁹¹ HAD, Div. not. LXXXVIII, 1 od 1. III 1509.

⁹² HAD, Mob. ord. XXII, 119 at (19. X 1509), 71' at (20. VII 1509).

⁹³ HAD, Div. not. LXXXVIII, 16 (3. IV 1509), 23' (27. IV 1509).

⁹⁴ HAD, Div. not. LXXXVIII, 80—0' (1, X 1509), 188' (21. VIII 1510).

⁹⁵ HAD, Div. not. LXXXVIII, 19' od 16. III 1509.

У исто време наставио је да се бави купопродајом вина. Његов поменути кредитор дуговао му је за вино већу своту.⁹⁶ Ситно зеленашење било је стални пратилац његове делатности. Новембра 1508. до октобра 1509, тј. за годину дана, неколико је пута излазио пред судије. Двапут је то чинио у својству извршитеља тестаментa свог рано умрлог млађег брата Паскоја.⁹⁷ Двапут је наплаћивао неизвршене облигације и притегао једног Бучинчића и једног Замању.⁹⁸ Једаред је, пак, тужен од тјтора синова Клима М. Гучетића, јер није платио неких десет дуката по задужници још од 2. априла 1497. године.⁹⁹ Док је Цријевић желео брзо да наплати своја потраживања, дуго је бескаматно одуговлачио са исплатама својих дугова, како би располагао већим обртним капиталом. Занимљиво је да његови послови, чак и зеленашки, премало показују људе из пука; у вези с његовом пословном делатношћу готово се једино помињу властeosка имена.

Неколико година потом Илије Цријевића нема у документима регистрованим у пословним серијама Дубровника. У привредној 1513—14. години он се опет бавио продајом вина. Неко вино које је држао крчмар Радоња Радичевић у сутерену куће једног Гучетића (у пет бурати са 160 квинква) Илија је уступио свом синовцу Марину Тројановом. С друге стране, Никола Вл. Ментић је Илији сигнирао неки новац у вину које се у више бачви налазило у поседу механције Марина Радоњића, с којим је Менчетић пословао.

Априла 1514. Илија Цријевић, уз свој уобичајени атрибут „песник“, добија и назив каноник.¹⁰⁰ У то време родио му се ванбрачни син Паскоје. Наиме, знатно касније, 2. јануара 1527, трговац Петар Вукашиновић узео је у своју службу „Паскала господина Илије, песника, Цријевића“, да га служи три године и то уз релативно високу награду од 30 дуката.¹⁰¹ Трговачки момци који су служили по насебинама у Турској могли су бити срећни и задовољни ако би добијали по пет дуката годишње. Како су се трговачки дјетићи узимали у службу са 12—14 година, Паскоје мора да се родио управо некако у то доба.

Песник Цријевић био је каноник првих месеци 1513, јер кад је (12. децембра 1512) тужен суду као тјтор Андрије Павловића још није означен као каноник. При следећем изласку на суд (9. маја 1514), кад је испуао као пуномоћник Николе Павловића из Омбле, већ се бележи као каноник.¹⁰² Изгледа да са његовим прелажењем у свештенички ред није све

⁹⁶ Исто, 91'—2 од 8. XI 1509.

⁹⁷ HAD, Sent. canc. LXX, 84', 85 i 108'.

⁹⁸ HAD, Sent. canc. LXXI, 202' i 227.

⁹⁹ HAD, Sent. canc. LXX, 110.

¹⁰⁰ HAD, Div. not. XCI, 61 (10. X 1513), 136 (10. IV 1514).

¹⁰¹ HAD, Div. not. XCIX, 182' od 2. I 1527: Paschalem, domini Helii, poete, de Zrieva.

¹⁰² HAD, Sent. canc. LXXV, 287' (12. XII 1513); LXXVI, 62 (9. V 1514).

ишло на уобичајен начин. Ни у другим документима током 1513. године није означаван као каноник, али је у једној тужби 15. децембра 1512. записан и као песник и као каноник.¹⁰³ Није искључено да је рођење његовог ванбрачног сина Паскоја утицало да се привремено врати у ред световњака.

Константин Јиречек пише да је Илија Цријевић поново изабран за ректора школе 1510. године,¹⁰⁴ али не наводи архивске ознаке које би поткрепљивале ту тврђу. У одлукама Већа умољених његови шестомесечни реизбори могу се пратити тек нешто касније. Априла 1514. па све до своје смрти поново је држао положај другог ректора. Шестог априла те године изабран је за старешину школе под истим условима и за исту плату. По истеку тога рока, од 1. октобра годишња награда је обрачунавана на износ од 250 перпера. Седамнаестог априла 1515. поновни избор је био у знаку истих пропозиција. Шестог октобра 1515. најпре није прошао у изборном телу, а три дана касније донесена је одлука да се из Италије доведе нови човек. Ипак, и Илија је изабран за даљих шест месеци. Тринаестог маја 1516. продужетак службовања је релативно добро прошао. Годину дана касније, 4. марта 1517. изабран је само са једним гласом више. У школи у којој је подучавао децу радио је као репетитор Михаел де Галвано, коме је плата 2. маја повећана за десет перпера. Ујесен исте године поновни избор обављен је са закашњењем, јер су сенатори свакако имали и других комбинација. Ипак, 12. новембра Илији је поново потврђен избор. Средином јула 1518, уместо умрлог првог ректора Јеронима Калвија из Виченце, требало је на две године довести ново лице. Песник Цријевић никад није био кандидован за првог ректора. Октобра 1518. изабран је са смањеном платом од 245 перпера. Фебруара 1519. није изабран за првог ректора (на годину дана) Јероним Баранин. Јуна 1519. је одлучено да се доведе Кремоњанин Античин Марчано на две године на место Калвија које је и даље било упражњено. Средином октобра 1519. одбијен је владин предлог у Већу умољених да му се потврди избор у ректорском звању са умањеном платом од 242 перпера годишње. Ипак, и ту је извршена корекција одлуке. Двадесет трећег матра 1520. песнику Цријевићу је последњи пут потврђен избор на шест месеци, почевши од 22. марта, са наградом од 240 перпера годишње.¹⁰⁵ Умро је тачно шест месеци доцније.

¹⁰³ Том приликом тужен је племић Влахо Вал. Соркочевећ као помоћник поморца Занета Антуновог и његовог брата Добрића званог Мали (Picole), уз захтев да покажу докуменат о купопродаји од 1508; суд је прихватио Илијино тражење (Sent. sanc. LXXIV, 287'–88 od 15. XII 1512; Vend. sanc. XLVII, 240).

¹⁰⁴ K. Jireček, Beiträge, 446.

¹⁰⁵ HAD, Cons. rog. XXXIII, 40 (24:11 гласова), 91 (20:15:1), 153' (29:19), 218 (18:1), 219' (22:17), 288' (27:18); XXXIV, 109 (20:19), 122', 185' (23:17:2), 271; XXXV, 7, 47', 108', 205'.

Иако ректор школе и каноник, Илија Цријевић није пре-стајао да се бави купопродајом вина. Он је (19. октобра 1515) препустио свом синовцу Паскоју Тројановом сву количину вина која се налазила на Стону, у кући једног Пуцића.¹⁰⁶ Пословања са синовцем Паскојем песник је окончао 28. новембра 1516, кад су један другом дали разрешницу од заједничког пословања.¹⁰⁷ Двадесетог фебруара 1516. Илија је забележен и као опат цркве Св. Спаситеља у Пустујерни (која се налазила у близини цркве Св. Теодора), над којом је имао патронат племићки род Кабога. У том својству је једном Рањини дао у закуп црквени посед на Лопуду.¹⁰⁸ Марта 1518. у истом својству дао је у доживотни посед за свега шест гроша годишњег закупца Антуну Мар. Гучетићу сутерен што се протезао испод волти цркве Св. Спаситеља.¹⁰⁹ Док је напредовао у патронату друге племићке лозе, није поменут међу патрицијама свога рода. Кад је обављана слична трансакција опет на Лопуду манастира Св. Андрије на пучини, где је приор био Јаков Цријевић, и којом су приликом као чланови патрицијског рода наведени пет других Цријевића.¹¹⁰ Августа 1518. био је опат цркве Свете Марије од Шувња на Лопуду, која се налазила у патронату породице Цријевића и Градића. У том својству предао је једном Градићу на коришћење два и по солда терена и винограда поменуће цркве која се земља налазила изнад места званог Бигас.¹¹¹ Као каноник, дао је изјаву о годишњој ренти (од 11 перпера) једног другог каноника (Марина Нат. Прокулића), што је раније припадало трећем каноником, једном Замањи.¹¹² Његова рента као каноника обухватала је неке терене у Омбли, изнад цркве Свете Марије од Рожата и доносила му је 42 гроша годишњег прихода.¹¹³ Свакако је имао и других каноничких прихода са земље. Марта 1518. Цвјетко Радовановић из Пријевора дао је ренту половине са два солда терена и винограда у Омбли што је припадало Цријевићу по праву канониката, као и другом каноником Ловри Ра. Гучетићу.¹¹⁴ Свој посед на Шипану од преко шест солди, што је уживао као каноник катедралне цркве, дао је (26. априла 1518) у трогодишњи закуп ренте плебану цркве Светог Влаха, а право наплате половине од кмета Дамјана Радовога и канцелару надбискупске курије Јулијану Симковом.¹¹⁵ Посед на Лопуду што је уживао

¹⁰⁶ HAD, Div. not. XCII, 121 od 19. X 1515.

¹⁰⁷ HAD, Div. not. XCVII, 83' od 28. XI 1516.

¹⁰⁸ HAD, Div. not. XCII, 177 od 20. II 1516.

¹⁰⁹ HAD, Div. not. XCIV, 95—5' od 13. III 1518.

¹¹⁰ HAD, Div. not. XCII, 216 od 28. V 1516.

¹¹¹ HAD, Div. not. XCIV, 94' od 25. VIII 1518.

¹¹² HAD, Div. not. XCIII, 83 od 28. XI 1516.

¹¹³ HAD, Div. not. XCIV, 186' od 24. VIII 1517.

¹¹⁴ Исто, 38—8' од 22. III 1518.

¹¹⁵ Исто, 95—5' од 26. VIII 1518.

по праву канониката дао је у доживотни закуп Лопуџанину Павлу Баричићу.¹¹⁶ Тај Баричић био је један од тјутора Магдалене Милашове са Лопуда, са чијег је поседа каноник Цријевић такође убирао десетину у износу од двадесет перпера.¹¹⁷ На Лопуду је имао и неке дужнике, те је једном од њих (19. маја 1519) дао пропусницу да у току августа може слободно доћи на острво без страха да ће бити отеран у затвор због дуга.¹¹⁸

Своју кћер Петруџелу удао је 1517 или 1518. Свом зету Захарији Ник. Рањини је преко треће особе исплатио (12. октобра 1517) 150 дуката и дао нека одела и накит, јер му је кћер имала скроман мираз, али пошто је зет дао јемца за добијени новац.¹¹⁹ На име тог мираза Стијепо Сим. Бенеша примио је (27. априла 1518) даљих 200 перпера.¹²⁰

Песник и каноник Цријевић излазио је пред суд и 1518. године. Као пуномоћник Захарије, свога зета, тражио је од Николе Јер. Рањине наплату 103 дуката и 14 гроша по једном акту од 12. маја 1512. године.¹²¹ На основу једне задужнице потегао је епитропе тестаментa покојног Марина Пал. Гучетића за 83 дуката и 38 гроша за неко одело и друге ствари који су се налазили код неког берберина.¹²² Месец дана пре његове смрти (15. септембра 1520) у његовим рукама секвестроване су неке мапе и неке ланене ствари по рачуну Луке Ал. Бурџевића а у корист Рафа Ник. Мар. Гучетића.¹²³ Месец дана после песникове смрти издат је под закуп магацин који се налазио испод стана у коме је становао и то за 40 перпера.¹²⁴ Секвестрован је и један љубичасти мантил који је покојник носио а који се нашао у рукама општинског телала Луке, и то за интерес Пауле, жене племића Миха Бучинића и самог Миха.¹²⁵

Свој тестаменат Илија је саставио три дана пред смрт, 12. септембра. У њему је био изузетно штедљив према дубровачким црквама и манастирима, давши мање него што су остављали сиромашни грађани. Располагао је књигама, ћилимима, сребрним предметима од злата, разним гемама (прстењем) и другим стварима од вредности. Све је то наменио за мираз своје друге кћери Марије. Њој је завештао и 600 златника који су се налазили у рукама ненаведене треће особе. Ако не би дошло до њене удаје, одредио је 80 дуката годишње за њену исхрану, одевање и друге трошкове. За остатак мираза своје

¹¹⁶ Исто, 120' од 7. XI 1518.

¹¹⁷ Исто, 189 од 22. V 1519.

¹¹⁸ Исто, 188' од -9. V 1519.

¹¹⁹ Исто, 200—0'; К. Јиречек, Шишко Менчетић, *Archiv XIX*, 49.

¹²⁰ HAD, Div. not. XCIV, 50—0' од 27. IV 1518.

¹²¹ HAD, Sent. canc. LXXXI, 178 од 11. VIII 1518.

¹²² HAD, Mob. ord. XXVIII, 132' (28. VIII 1518), 234' (22. XII 1518).

¹²³ HAD, Div. canc. CIX, 205' од 14. VIII 1520.

¹²⁴ Исто, 236' од 20. X 1520.

¹²⁵ Исто, 240 од 23. X 1520.

старије ћерке свом зету Захарији оставио је 30 дуката, како је био обавезан према брачном уговору. Тај новац налазио се у две трубе вунених тканина каризера (енглеска продукција), што се по песниковом рачуну налазило код његовог старијег синовца Лампридија Тројановог. Две особе које нису припадале родбини добиле су девет дуката и један перпер. За извршиоце завештања одредио је: зета Захарију, млађег синовца Паскоја Тројановог, попа Николу Базолија са Шипана и Дамјана Ив. Менчетића. Осталу родбину и ванбрачног сина није поменуо.¹²⁶

Две песникове кћери прегатале су се око очеве заоставштине која им најпре није у потпуности била ни позната, јер тестамент као да није сву имовину обухватио. Потегнут је и мајчин мираз, према брачном уговору закљученом 6. фебруара 1487. године. Удата Петруњела тужила је тројицу Цријевића због неког износа од 1600 перпера и неких перли и скупе одеће који су вредели око 700 перпера, тражећи половину те вредности. Потом је опатица Клариса, где је живела друга песникова кћи Марија, судски захтевала од Петруњеле и њеног мужа исплату друге половине поменутих вредности.¹²⁷ Спор између опатице Николете Гучетић и породице Петруњелине није окончан ни новембра 1525, кад се за монахињу Марију још не говори да је покојна.¹²⁸

Песникове књиге нису одмах уновчене. Оне су се састојале од 180 увезаних томова и њих је кћи Марија пренела у библиотеку самостана клариса у коме је живела јер се није удала. Библиотека Илије Цријевића није спадала у највеће приватне библиотеке тога времена у Дубровнику. Треба поменути приватну библиотеку једног другог Цријевића, Марина Буровог (+ 1513), која је бројала чак 2000 томова.¹²⁹

То би био свакодневни живот Илије Цријевића чији се песнички таленат рано исказао, али који је потамнео у малој средини у којој је живео, у којој је морао да своју животну егзистенцију обезбеђује и врло прозаичним зеленашким позивом, излазећи из тих животних кврга понекад испадима које конзервативна патрицијска средина Дубровника није хтела да разуме и толерише. Његов животопис, уосталом, није се много разликовао од свакодневице дубровачког племића који је од оца и мајке наследио скромније имање.

¹²⁶ HAD, Test. not. XXXIII, 54'—55 od 15. IX 1520; K. Jireček, Šiško Menčetić, Archiv XIX, 49. — Postoje samo dva bagatelna legata dubrovačkim crkvama: katedrali od šest perpera i Bogorodici na Dančama od samo

¹²⁷ HAD, Sent. canc. LXXXV, 116 (18. VII 1522), 178 (21. XI 1522).

¹²⁸ HAD, Div. canc. CXIV, 107' od 9. XI 1525.

¹²⁹ K. Jireček, Šiško Menčetić, Archiv XIX, 50. — Jireček, изгледа, погрешно претпоставља да је Марија умрла 1522, и то по свему судећи по томе што је у њено име водила спор опатица клариса Николета Гучетић.

БОГУМИЛ ХРАБАК

БИОГРАФИЯ ДУБРОВНИЦКОГО ПОЭТА ИЛИИ ЦРИЕВИЧА

Резюме

Илия Цриеви́ч был латинским поэтом, чей талант рано проявился, но не смог выразиться, из-за мелкой среды, окружавшей его. Поэт родился в декабре 1463 года. Годы с 1480 по 1482 он провел учась в Ферраре, а с декабря 1483 до конца зимы 1487 — в Риме, где 21 апреля 1484 года удостоен поэтического венка. Он писал не на родном, а исключительно на латинском языке, на языке римских пердков дубровчан. В политической сфере он был другом Арагонцев и венгров, также и французов, готовящихся к походу против ему ненавистных турок. Средства для существования он зарабатывал весьма прозаически: был ростовщиком и отдавал деньги и принимал вещи в ломард с большими процентами /60%/ . Он не занимался настоящей торговлей, хотя был посредником при продаже вин, а затем и лесоматериалов из Сеня на Сицилию, а раз и пшеницы из Патраского залива. Частично он был и на службе муниципалитета: как учитель и второй ректор школы /особенно с 1514 года до смерти/, дважды, неудачно назначался каштеланом крепости Сокол в Конавле, а на небольшой срок и официальным адвокатом. Он появлялся в суде, в среднем, ежемесячно /помимо летнего отдыха и времени сбора винограда/, то как обвиняющий, то как обвиняемый, из-за невозвращения долгов. Он занимался и перепродажей домов, а довольно скоро понял выгоду владения кораблями. Раз ему пришлось бежать из Дубровника /в 1507 году/ из-за долгов. Он не бывал на службе вне родного города, лишь в 1510 году, когда он стал комиссионером других купцов в Неаполе, при чем ему удалось сколотить капитал для покупки недвижимого имущества. За год до этого он был сенатором. Неоднократно в молодые годы попадал в тюрьму из-за уличных драк и оскорблений дворянок. В 1487 году он женился по возвращении из Рима. Было у него две дочери, а после смерти жены и незаконорожденный сын. Когда у него родился этот сын, он уже был каноником, подрабатывая на основнии канониката. Старшая дочь вышла замуж с небольшим приданным, а младшая, после смерти отца ушедшая в монастырь, получила более приличное состояние. У него было 180 переплетенных томов, что не являлось для Дубровника уж такой большой библиотекой даже для дворян его рода того времени.

Умер Илия Цриеви́ч 15 сентября 1520 года, не проболев долго и написав за три дня до кончины завещание.